

KRÚDY FEJÉR MEGYÉBEN

Őseinket kereső hosszú beszélgetéseken, amiket a jogászkodó H. diús Géza önmeghatározásnak nevezett, megállapodtunk abban, hogy minden tiszteletünk és csodálatunk Móricz Zsigmondé, Moráé, Tömörkényé, de nem azt akarjuk csinálni, amit ők. Nemcsak azért, mert írói cérnánk is vékonyabb, hanem azért, mert ők az irodalom felől közelítettek a faluhoz, mi egy ideig falun élve közös élmény részesei kívántunk lenni, a tapasztaltakat módszeresen feldolgozni és irodalmi formában kifejezni.

Egy-egy ilyen éjszakai beszélgetést a Nemzeti Újság nyomdászkezelőjének, Pap Miklósnak a szedőterem melletti kis szobájában rendeztünk. Egyszer-kétszer beállított éjfél tájban Rózsa Miklós, a KÚT című művészeti folyóirat szerkesztője. Mint már mondtam, tudtuk, hogy Pap Miklós természetes apja – ismét egy harmincas évekbeli kifejezés –, de ha Pap nem mondta volna meg, akkor sem maradhatott volna titok: sem addig, sem azóta nem láttam apát és fiút, akik így hasonlítottak volna egymásra. Úgy festettek, mint egy ikerpár, csak az egyik fivér gyorsabban öregedett. Rózsa Miklós nemigen szólt bele beszélgetéseinkbe, csak biztatott, ne hagyjuk abba. Ha lebukunk, szóljunk neki, kitűnő védőügyvéd barátai vannak. És ismer egy-két ember szabású bírót is. Amikor éppen elődeinkről vitatkoztunk, megkérdezte: „És Krúdyt hova teszik?” Krúdy mindannyiunk titkos szerelme volt. Leborulva imádtuk prózáját. Amióta első mondataimat fogalmaztam, irigyeltem leíró művészetét. Máig is azt tartom, hogy megírni valamit könnyebb, párbeszédet írni is meg lehet tanulni, de leírni, tüzetesen, alaposan, érzékletesen, láttatóan leírni folyamatokat és tárgyakat, az írói mesterség teteje. De Krúdy Gyula és a falukutatás? „Gondoltam, hogy nem ismeritek a *Termelőségvetkezetek Fejér megyében-jét*” – mondta Rózsa Miklós.

Legközelebb elhozta. Kézzel írt másolat volt. Ő maga írta ki egy ezerkilencszáztizenkilences lapból vagy könyvből. Már nem emlékezett rá, vagy nem akart emlékezni, melyikből. Elolvastuk sorra mindnyájan. Ez már közelebb állt ahhoz, amit mi tervezgettünk. Már csak néhány hónappal korábban tudtunk volna róla: még felkerestem volna Krúdy Gyulát. Ezerkilencszázharminchárom tavaszán halt meg.

Én lettem kisfiúkoromban. Hétéves lehettem, vagy nyolc, szüleim utáni évben édesapám a Margitszigeti Nagyszállóban lakott új szobájával. Édesanyám vasárnaponként elvitt a szálló előcsarnokába megvárta, amíg apám megjelenik a lépcső alján, eltúrta, hogy megcsókolja, aztán elsietett. Gyalog ment el a Margitsziget déli végére a lóvasút végállomásáig, ott leült egy padra, és várt bennünket. Aztán mi lóvasúton mentünk odáig. A lóvasút kocsisa megengedte, hogy én fogjam a gyepelőt. Ilyen boldog és büszke azután még sokáig nem voltam életemben, ha egyáltalán osztályrészemül jutott ilyen megistenülés. Apám mögöttem állt a peronon, és rendszerint egy hétig nála is nagyobb termetű, bajuszos emberrel beszélgetett. Amikor leszálltunk a lóvasútról – kétszer-háromszor is végighajthattam a lovat a Sziget egyik csúcsától a másikkig –, apám egyszer azt mondta: „Jegyezd meg jól ennek a bácsinak a nevét. Krúdy Gyulának hívják. Író.” A nevet és a mondatot természetesen nem jegyeztem meg, de apám elmondta édesanyámnak is, tőle hallottam.

Előkerestem a Rózsa Miklós említette Krúdy-írást; nem sokat kellett keresnem. Gondos Ernő belevette *A valóság vonzásában* című gyűjteményes kötetébe, amelyben egyaránt van szociográfia, tanulmány, riport, sőt elbeszélés is, és amely a hatvanas évek elején utat tört a szociográfia rehabilitálása felé. Krúdy a Rubinek-féle 1911-es gazdakalendáriumra hivatkozva írja, hogy „Fejér megyében 681 ezer hold van megművelés alatt. Ezen a területen 135 nagybirtokos gazdálkodik, míg a mezőgazdasággal foglalkozó népesség száma 164 ezer lélek.”

Krúdy felsorolja a nagybirtokoscsaládokat: „A szocializálási feljegyzésekben általában sűrűn szerepel a Zichy név. Mintha minden talpalatnyi föld Fejérben ezé az aulikus, gyászos emlékezetű famíliáé lett volna. Ágost után következnek Rafael (4000 hold, Moha), Pál (3960 hold, Sárbogárd), János, Nándor, Ferenc, Edmund, Nepomuki János. Jó darab kiskirályság az, amivel a Zichy család fizetett a múltak bűneiért a proletárforradalomnak. Milyen szerencséje volt az öreg Nándor grófnak, a leggőgösebb magyar mágnásnak, akinek

aranygyapjas figurájára emlékezhetünk az egyházpolitikai viták idejéből! Meghalt még évek előtt, annak tudatában, hogy a leggazdagabb magyar főúri familia feje, a császár »kuzinja«, legbüszkébb grófja Magyarországnak. Dehogyan tudta volna túlélni családjának pusztulását, bujdosását, földönfutását.

„A Zichyek után következnek a többi fejér megyei urak: Károlyi József (Moha) 2500 holddal, Cziráky Antal (Lovasberény) 4800 holddal, Pappenheim Szigfrid 1140 holddal, Széchenyi Viktor (Moha) 3000 holddal, Cziráky Antal (Börgönd) 4090 holddal, zirci apátság 41 000 holddal, Károlyi József (Mór) 2600 holddal, Ivánka Géza (Pátka) 2100 holddal, Batthyány Gyuláné (Vác) 3200 holddal, Lelbach Károly (Kiscsérei) 3300 holddal, Halápi Oszkár (Százhalombatta) 1880 holddal, Küffler (Adony) 10 000 holddal, Vogl Sándor 4300 holddal, Braun (Nagyláng) 5000 holddal, Pajzs Gyula (Adony) 1670 holddal, Beck Lajos (Kisvelence) 1000 holddal, Káptalan (Pákozdi) 8000 holddal.”

„Amíg ezeket a neveket jegyezgettem a szövetkezeti naplóból – teszi hozzá Krúdy –, ismét csak arra gondolok, hogy olyan hihetetlen dolog történt itt Fejér megyében, amilyenről nem álmodhatott senki Magyarországon.”

Tudom, hogy az ilyen névsor, kiváltképpen számokkal megtoldva, fárasztó olvasmány. Mégsem rövidítettem meg: ha Krúdy Gyula nem tartotta unalmasnak, vállalom őt idézve én is. De van egy másik okom is: ezek a nevek és ezek a holdak érvényesek voltak a harmincas években is. Fontos adat és érv is volt a kezünkben.